

ТЕМА 3. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Мета: засвоєння концептуальних основи складання фінансової звітності.

План

1. Мета складання та подання фінансової звітності.
2. Звітний період та користувачі фінансової звітності.
3. Якісні характеристики фінансової інформації.
4. Основні принципи складання звітності.
5. Концепція збереження власного капіталу.
6. Елементи фінансової звітності.
7. Оцінка, що застосовується при складання фінансової звітності.

Ключові терміни та поняття: фінансова звітність, фінансова інформація, фізичний капітал, інформаційні потреби, припущення, активи, дохід, власний капітал, зобов'язання.

3.1. Мета складання та подання фінансової звітності.

У більшості зарубіжних країн статус Міжнародних стандартів фінансової звітності прирівнюється до державних законів. Міжнародні стандарти є основою для підняття ринкової інфраструктури до найвищого рівня якості. У стандартах містяться усі необхідні пояснення та механізми для розвитку торгової сфери, регулювання діяльності великих компаній, нівелювання ризиків процесу глобалізації фінансового ринку. Зазначене коло питань є актуальним та поширеним серед іноземних країн, тому стандарти мають інтерпретуватися однаково.

Впровадження в бухгалтерський облік єдиних стандартів – основна мета Ради МСБО, що зумовлює їх спрямованість на розробку та введення МСФЗ в обліковий процес максимальної кількості країн. Стандарти сконцентровані лише на найсуттєвіших питаннях та проблемах облікового процесу, що зумовлює їх високу ефективність.

Задля зменшення вірогідності розбіжностей у тлумаченні фінансових термінів та понять, Радою МСБО була прийнята Концептуальна основа складання та подання фінансової звітності. В Концептуальній основі міститься пояснення концептів, які виступають у якості фундаменту при складанні та поданні фінансової звітності для задоволення потреб користувачів.

Концептуальна основа має пряме відношення до загальної фінансової звітності, та містить наступну інформацію:

- мета звітності;
- якісні властивості, від яких залежить користь поданої інформації;
- методологія оцінки елементів звітності;

— концептуальна основа збереження власного капіталу.

Концептуальну основу не відносять до ряду Міжнародних стандартів, вона не містить стандартів для оцінювання та висвітлення звітних даних. Жодне положення у Концептуальній основі не перекриває відповідне положення Міжнародних стандартів. За наявності суперечностей положень Концептуальної основи та МСФЗ, останні мають більшу вагу та беруться за основу.

Концептуальна основа та Міжнародні стандарти є виключно рекомендаціями та виступають у якості основи для регулювання та оптимізації методики ведення облікового процесу та складання фінансових звітів у більшості світових держав.

Ані МСФЗ, ані Концептуальною основою не визначається порядок здійснення облікової діяльності, ними лише описуються загальні положення щодо методології оцінювання та подання звітних даних.

Перелік загальних вимог до фінансових звітів міститься перш за все у МСБО 1 «Подання фінансової звітності», у якому викладено основні концепції та положення щодо вищезазначених питань, перелік визначень та критеріїв застосування, методик облікового процесу та способів розкриття даних звітності.

3.2. Звітний період та користувачі фінансової звітності.

Першим звітним періодом згідно Міжнародних стандартів є останній звітний період, який охоплює фінансова звітність компанії.

У якості загальної фінансової звітності стандартами вважається перелік звітів, необхідний для задоволення базових інформаційних потреб користувачі. Користувачів звітності існує велика кількість, нижче наведені основні з них, а також сутність їх інформаційних потреб:

- державні органи та уряд загалом – своєчасність та повнота сплати податкових зобов'язань;
- інвестори – спроможність компанії виконувати свої обов'язки зі сплати дивідендів, необхідність інвестиційних вливань;
- фінансово-кредитні установи – своєчасність та повнота повернення позик та сплати відсотків;
- клієнтура – здатність компанії надавати обіцяні товари, роботи чи послуги;
- постачальники та інші контрагенти – платоспроможність компанії для розрахунку за одержані ресурси;
- штат працівників – фінансова стійкість та рентабельність компанії, її здатність вчасно виплачувати заробітну плату;
- громадськість – міра впливу діяльності компанії на різні сфери суспільства: рівень зайнятості населення, стан навколишнього середовища та ін.

Фінансові звіти, складені відповідно до Міжнародних стандартів, мають

повністю задовольняти подібні інформаційні запити користувачів. Фінансові звіти не мають змоги задовольняти специфічні інформаційні потреби користувачів, надавати їм певну інформацію в індивідуальному порядку. Тому дане питання може бути актуальним у процесі вдосконалення стандартів.

Такими чином, головним завданням загальної фінансової звітності є публікація даних про фінансовий стан компанії, результати її діяльності та характер грошових потоків, що можуть бути корисним для великої кількості користувачів у процесі прийняття ними важливих рішень.

3.3. Якісні характеристики фінансової інформації.

З метою дотримання високого рівня якості, фінансова інформація має бути доречною, у повному обсязі передавати свою сутність. Користь фінансових даних зростає, якщо їх можна порівняти, здійснити перевірку, а також якщо вони надані вчасно та є цілком зрозумілими.

Основними якісними характеристиками фінансових даних є:

- доречність;
- повнота;
- нейтральність;
- правдивість;
- відсутність похибок.

До додаткових характеристик належать:

- порівнюваність;
- можливість їх перевірити;
- своєчасність;
- зрозумілість.

Під доречністю мається на увазі спроможність фінансових даних чинити

вплив на важливі рішення, що приймаються на їх основі. Недоречні дані можуть спричинити появу відмінностей у рішеннях, що приймаються її користувачами. Інформація відповідає критерію доречності, якщо вона має вплив на рішення користувачів, допомагає їм правильно оцінювати минулі, поточні та майбутні події. Фінансові дані не лише є підсумком результатів діяльності минулих періодів, а й базою для прогнозу фінансових показників у майбутньому.

Повною вважається здатність інформації охоплювати найважливіші події та сторони діяльності, щоб користувач отримав повний опис. Наприклад, опис ресурсів фірми містить інформацію про їх якісні та кількісні характеристики, особливості походження і застосування тощо.

Нейтральною є інформація, що є неупередженою та об'єктивною. Але це не означає відсутність цілі та впливу на мотиви користувачів – якщо дані є доречними, вони позитивно впливають на прийняття управлінських рішень.

Правдивість даних не означає їх деталізацію та стовідсоткову точність у розрізі усіх її аспектів. Що ж до відсутності похибок, інформація відповідає

даному критерію лише якщо не містить помилок, вплив на звітність яких розцінюється як значний. Яскравим прикладом є складність у визначенні минулої зміни вартості певного виду ресурсу. Але, якщо дані описані детально та є точними, звернено увагу на усі особливості, не допущено значних похибок, інформацію можна вважати такою, що заслуговує довіри.

Щоб відповідати критерію корисності, дані мають бути доречними та правдиво представленими. Навіть якщо інформація достовірна але недоречна, або навпаки є доречною, але має низький рівень правдивості, вона не може використовуватись для прийняття управлінських рішень.

Додатковими є характеристики, які роблять інформацію кориснішою, доречнішою та достовірнішою. Такими є порівнюваність, можливість здійснення перевірки, своєчасність та зрозумілість. Вони є останнім штрихом до вже достовірних, доречних даних.

Порівнюваністю є властивість фінансових даних, що надає можливість інформаційним користувачам порівняти наявні фінансові відомості про компанію та наступні дані:

- показники цієї ж компанії, але за минулі періоди;
- показники інших компаній цієї ж галузі, для пошуку та дослідження спільних та відмінних рис.

Порівнюваність не має відношення лише до одного елемента фінансового звіту, а як мінімум до двох і більше.

Передумовою порівнюваності є узгодженість інформації. Це характеристика, яка означає застосування однієї методології або компанією впродовж її минулих звітних періодів, або кількома компаніями в один звітний період.

Можливість здійснити перевірку є гарним аргументом щоб переконати інформаційних користувачів фінансових звітів у правдивості оприлюднених даних. Перевірка буває пряма та непряма. При прямій перевірці до усіх фінансових показників застосовується пряме спостереження, наприклад перерахунок грошових сум. При непрямій перевірці інформації використовуються моделі, формули та інші математико-статистичні методи. Як приклад, балансову вартість запасів фірми перевіряють за рахунок аналізу вихідної інформації та повторного розрахунку кінцевої суми запасів.

Своєчасність – це здатність інформаційних користувачів, якими приймаються управлінські рішення, отримувати необхідні дані вчасно, використати їх у своїх судженнях. Чим більший строк даних – тим менша їх користь. Але це не означає що дані великої давності слід ігнорувати, вони можуть слугувати для виявлення та оцінки тенденцій за великий часовий період.

Зрозумілість – якісна властивість даних, яка означає міру доступності та наочності для інформаційних користувачів. Тому інформацію часто класифікують, узагальнюють тощо.

Додаткові характеристики не можна недооцінювати, їм слід приділити достатньо уваги. Але, вони втрачають свою ефективність і, як наслідок,

значення у разі якщо дані вже не є доречними або достовірними.

Частіше за все, обмеження зазначених якісних властивостей інформації зустрічається при розрахунку вартості статей звітності. Вартість тісно пов'язана з витратами, тому будь-яке вибуття ресурсів компанії має бути виправданим.

3.4. Основні принципи складання звітності.

Фінансові звіти мають складатися базуючись на таких принципах:

- принцип нарахування;
- принцип безперервної діяльності.

Під нарахування мається на увазі відображення господарських операцій та подій у момент їх проведення, а не одержання або сплати грошових коштів. Будь-яка операція відноситься до того звітного періоду, у якому її було здійснено.

Безперервність діяльності являє собою припущення, згідно якого компанія буде стабільно функціонувати та не припинить своє існування у майбутньому.

Зазначені принципи забезпечують необхідну якість та інформативність фінансових звітів, задовольняючи таким чином потреби користувачів.

3.5. Концепція збереження власного капіталу.

Існує дві концепції збереження власного капіталу, які компанія може використати для складання звітів: фінансова та фізична.

Основою фінансової концепції є припущення, що власний капітал компанії є залишковою часткою власників серед загальної суми чистих активів підприємства. Величина капіталу розраховується як різниця активів та зобов'язань. Вважається, що компанія може отримувати прибутки лише за умови перевищення суми чистих активів на кінець звітного періоду їх величини на початок цього ж періоду, з вирахуванням усіх обов'язкових платежів та внесків за даний період. Сума грошових коштів, що є вищою за суму, необхідну для збереження капіталу, є прибутком компанії.

Фізична концепція розглядає власний капітал як виробничу потужність, що може бути вимірною, наприклад обсяг виробництва продукції за один день звітного періоду. Величина власного капіталу, разом із загальною сумою зобов'язань становить обсяг чистих активів компанії. Компанія отримує прибутки лише за умови перевищення виробничої потужності на кінець звітної періоди її ж величини на початок цього періоду, з вирахуванням усіх обов'язкових платежів та внесків.

Головною відмінністю розглянутих концепцій є їхній вплив на зміни обсягу активів та зобов'язань компанії. В цілому капітал вважається збереженим, якщо його величини на кінець звітного періоду дорівнює величині на початок цього ж періоду. Сума грошових коштів, яка є перевищенням величини власного капіталу – це прибуток компанії.

Фінансова концепція передбачає оцінку капіталу у грошовому еквівалентів, прибутком є величина збільшення грошового капіталу у звітному періоді. Прибуток також є відображенням того, на скільки зросла купівельна спроможність компанії. Лише та частка збільшення ціни на активи, що вище від загального рівня цін, і є прибутком. Залишок збільшення враховується як коригування збереженого капіталу.

Фізична концепція оцінює капітал компанії як фізичну величину, міру виробничих потужностей. Коливання ціни, які мають вплив на суму активів та зобов'язань фірми, розглядають у якості змін оцінки її виробничих потужностей та механізмом коректування збереженого капіталу.

Вибір концепції для оцінки збереженого капіталу прямо впливає на модель бухгалтерського обліку, яка застосовується для складання фінансової звітності. Кожна з концепцій лежить в основі кількох моделей обліку та має базові принципи складання та оприлюднення фінансової звітності.

3.6. Елементи фінансової звітності.

У фінансовій звітності містяться результати подій та операцій, об'єднаних у класи залежно від економічних характеристик. Ці так звані класи і є елементами фінансової звітності. До елементів, прямо пов'язаних з визначенням фінансового стану компанії, відносять активи, зобов'язання та капітал. Елементи оцінки будь-якого виду діяльності компанії – це доходи та витрати, а також кінцевий прибуток або збиток.

Міжнародними стандартами надано такі тлумачення елементів визначення фінансового стану:

- актив – певний вид ресурсу, який контролює компанія та від якого очікується отримати економічну вигоду у майбутньому;
- зобов'язання – певний борг компанії перед другою стороною, який має бути погашений шляхом передачі компанією-боржником свої грошових коштів або інших видів ресурсів;
- капітал – частина залишку активів компанії після того, як вона розрахувалася за всіма своїми зобов'язаннями.

3.7. Оцінка, що застосовується при складання фінансової звітності.

Під оцінкою мається на увазі процедура розрахунку суми грошових коштів, за якою визнаються та відображаються елементи фінансової звітності. Зазвичай компанія самостійно обирає один з видів оцінки.

Існують такі види оцінки елементів фінансових звітів:

- історична собівартість – відображення активів у вигляді суми виплачених грошових коштів на їх створення або покупку. Обсяг зобов'язань розраховується залежно від сум грошових надходжень які компанія отримала в обмін на зобов'язання;
- поточна собівартість – сума грошей, яку фірма сплати при покупці аналогічних чи подібних активів на певну дату. Обсяг зобов'язань

становить недисконтовану суму грошових коштів, що може бути необхідною для погашення боргу;

- вартість реалізації – розрахунок вартості активів базуючись на сумі грошей, яку можна одержати на певну дату після звичайної реалізації активів. Зобов'язання оцінюються згідно вартості їх погашення у процесі звичайної діяльності фірми;
- теперішня вартість – калькуляція вартості активів згідно нинішньої дисконтованої вартості чистих грошових коштів, які мають надійти у майбутньому. Вартістю зобов'язань виступає теперішня дисконтована вартість майбутніх чистих грошових коштів, необхідна для погашення боргів при звичайній діяльності фірми.

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає мета складання МСФЗ? Що саме розкриває Концептуальна основа фінансової звітності?
2. Назвіть основних користувачів фінансової звітності та їх інформаційні потреби.
3. Що таке якісні характеристики фінансової інформації? На які складові вони поділяються?
4. Які характеристики фінансової інформації вважаються основними?
5. Перерахуйте додаткові якісні характеристики фінансової інформації.
6. Які дві концепції збереження капіталу розглядає Концептуальна основа? Поясніть основні принципи кожної.